

אסתר ב

- ח וַיְהִי בַּהֲשָׁמַע דְּבַר הַמֶּלֶךְ וְדַתּוֹ
וּבַהֲקַבֵּץ נְעוּרוֹת רַבּוֹת אֶל שׁוֹשַׁן הַבֵּיּרָה אֶל יַד הַגִּי
וַתִּלְקַח אֶסְתֵּר אֶל בֵּית הַמֶּלֶךְ אֶל יַד הַגִּי שְׂמֵר הַנָּשִׁים.
ט וַתִּיטֵב הַנְּעֵרָה בְּעֵינָיו וַתִּשָּׂא חֹסֶד לְפָנָיו
וַיְבַהֵל אֶת תַּמְרוּקִיָּה וְאֶת מְנוּתָה לְתֵת לָהּ
וְאֶת שִׁבְעַת הַנְּעֵרוֹת הָרְאִיוֹת לְתֵת לָהּ מִבֵּית הַמֶּלֶךְ
וַיִּשְׁנֶה וְאֶת נְעֻרוֹתֶיהָ לְטוֹב בֵּית הַנָּשִׁים.
י לֹא הִגִּידָה אֶסְתֵּר אֶת עֲמָהּ וְאֶת מוֹלְדֹתֶיהָ
כִּי מְרֻדְכִי צָוָה עָלֶיהָ אֲשֶׁר לֹא תִגִּיד.
יא וּבְכֹל יוֹם וַיּוֹם מְרֻדְכִי מִתְּהַלֵּךְ לְפָנָיו חָצֵר בֵּית הַנָּשִׁים
לְדַעַת אֶת שְׁלוֹם אֶסְתֵּר וּמָה יַעֲשֶׂה בָּהּ.
1. "וַיְהִי בַּהֲשָׁמַע דְּבַר הַמֶּלֶךְ וְדַתּוֹ" –
- א. לכאורה מילים אלו מיותרות. מדוע לא די להתחיל במילים "ובהקבץ נערות רבות אל שושן" וכבר היה מובן שנקבצו על פי דבר המלך כמשתמע מפסוקים ב-ד?
ב. מדוע לא נאמר 'ובהשמע דבר המלך'? מה מוסיפה המילה "ויהי"?
ג. "דבר המלך ודתו" – לשם מה הכפילות? לכאורה 'דבר המלך' ו'דתו' הם ביטויים נרדפים.
2. מדוע מתואר שהגי היה "שמר הנשים" רק כשהוזכר בפעם השנייה בפסוק?
3. "ותלקח אסתר אל בית המלך" – מפסוק יא משמע שאסתר נלקחה לבית הנשים ולא לבית המלך. אם כן מדוע נאמר שנלקחה לבית המלך?
4. "ותיטב הנערה בעיניו ותשא חסד לפניו" – לשם מה הכפילות?
5. "ויבהל את תמרוקיה ואת מנותה לתת לה ואת שבע הנערות הראיות לתת לה מבית המלך" –

א. מדוע הביטוי "לתת לה" חוזר פעמיים?

ב. לשם מה אסתר קיבלה נערות? מדוע יש לציין את מספרן? ומאיזו בחינה היו ראויות לה?

ג. מדוע נאמר "ואת שבע הנערות הראויות לה" בה"א הידיעה?

6. "וישנה ואת נערותיה לטוב בית הנשים" –

א. "וישנה" – האם שינה אותה?

ב. מדוע לא נאמר 'בבית הנשים'?

7. "ובכל יום ויום מרדכי מתהלך לפני חצר בית הנשים לדעת את שלום אסתר ומה יעשה בה" –

א. במשך שנים עשר חודשים, "בכל יום ויום" התהלך מרדכי לפני חצר בית הנשים. מה הטעם בהתהלכותו שם? מדוע לא די לספר שהיה דורש בשלומה בכל יום ויום?

ב. מדוע נאמר דווקא "לדעת את שלום אסתר" ולא 'לשאול' או 'לדרוש' בשלומה?

ג. "לדעת את שלום אסתר ומה יעשה בה" – לשם מה הכפילות?

"אל בית המלך"

"ויהי בהשמע דבר המלך ודתו" – המלבי"ם מסביר שיש הבדל בין "דבר המלך" ל"דתו":

"כי שתי פקודות יצאו מן המלך, תחלה יצאה הפקודה

שיבקשו למלך נערות ממי שימסרם ברצון ונלזה קרא 'דבר המלך'.

ואחר כך יצאה הפקודה השנית שיקבצו נערות בעל כורחן ולנזה קרא 'דתו'¹.

בעקבות 'דבר המלך' – דהיינו מבקשתו לשאת אישה, נקבצו נערות רבות מרצון והציעו את עצמן לתפקיד – "ובהקבץ נערות רבות אל שושן הבירה אל יד הגי". מניין שנקבצו מרצון?

ראשית, רק על אסתר נאמר "ותלקח", ועל הנערות האחרות לא מוזכר שהיה באונס.

שנית:

"לכך הוסיף אצל אסתר 'אל יד הגי שומר הנשים'

ואצל הנערות כתב סתם 'אל יד הגי' לאשמעינן

¹ מלבי"ם לפסוק ח.

שאם היתה יכולה לברוח היתה בורחת

אבל הגי היה שומר הנשים, שלא היתה יכולה לברוח"².

על אסתר היה צריך לשמור מפני שבעקבות 'דתו' – גזרתו, "ותלקח אסתר" בעל כורחה, אבל על האחרות לא היו צריכים לשמור.

"ויהי בהשמע דבר המלך ודתו ובהקבץ נערות רבות... ותלקח אסתר" – הפועל "ויהי" "מורה על הויה שנתחדשה"³. המגילה רומזת שבלקחת אסתר נולדה הוויית חיים חדשה במציאות.

אומר המדרש:

"אין לשון 'ויקח' אלא לשון עילוי..."

וכן הוא אומר 'ותלקח אסתר אל בית המלך'⁴.

כפי שיתבאר בהמשך לימוד המגילה כשהגיעה אסתר לבית המלכות היא רוממה אותו לקומת חיים חדשה. איו דומה בית המלכות טרם בואה של אסתר אליו לאחר בואה. דבר המלך והתקבצות הנערות הרבות הן הרקע והתפאורה לעניין המרכזי המתהווה: עליית אסתר למלכות. כל אלו הם אמצעים המוציאים לפועל את כוחה של אסתר.

"ותלקח אסתר אל בית המלך" על אף שבפועל אסתר נלקחה רק לבית הנשים נאמר שנלקחה לבית המלך כדי להורות על הפלא הגדול: מייד כשנלקחה כבר ידעו הפקידים מעל לכל ספק ש"הגונה זו למלך"⁵, כדברי האלשיך הקדוש:

"שבכל הנערות שהיו נקבצות אל יד הגי היו בספק..."

אך זו... לקחו אותה בכוונה כי היא אל בית המלך.

כאומרם כי אותה ראו ראויה אל המלך"⁶.

תחושת הוודאות שאחזה בפקידים שאסתר ראויה למלך היא סיבה נוספת לכך שהייתה נתונה תחת השגחה מיוחדת – "ותלקח אסתר... אל יד הגי שמר הנשים".

² פירוש דבר ישועה על מגילת אסתר לרב נתנאל חיים פאפע, ירושלים תרנ"ב עמ' יד.

³ אלשיך אסתר ה א.

⁴ תנחומא בחוקותי ג.

⁵ רש"י בראשית יב טו. מובא בתורה שלמה אסתר פרק ב סעיף עד: "ותלקח אסתר... כמו שנאמר באמנו שרה 'ותקח האשה בית פרעה'".

⁶ אלשיך לפסוק ח.

אולם אזכור תפקידו של הגי' שומר הנשים' רק בנוגע לאסתר נובע מסיבה עמוקה: מעמדו ותפקידו התבררו כיוון שאסתר הייתה צריכה שמירה. כלומר, מכוחה של אסתר מתברר ערכו ומעמדו של כל פרט במציאות. מתוך הארת חייה הכללית והשלמה, כל המציאות ניבטת במבט חדש המברר את ערכו האמיתי של כל יחיד. כאשר הגי' פוגש את אסתר מתברר שלמענה ומכוחה הוא התמנה לתפקיד. הוא יונק את כוחו ועניינו המיוחד ממי שנושאת בקרבה את נשמת הכול. הבנה זו נתמכת בעובדה שכאשר הגי' מופיע לראשונה במגילה⁷ הוא נקרא ונכתב "הגא" ואילו כאשר הוא מופיע בהקשר של אסתר משתנה שמו ל"הגי". בהחלפת האל"ף ביו"ד נכפל סך אותיות שמו מתשע לשמונה עשרה. על ידי אסתר כל אישיותו עולה קומה ומתבררת מחדש.

"ותשא חסד לפניו"

"ותיטב הנערה בעיניו ותשא חסד לפניו" – נערי המלך אמרו: "והנערה אשר תיטב בעיני המלך תמלך תחת ושתיו", ואכן יופייה של אסתר והתוכן שהשתקף מבעד לו היה נראה להגי' עונה במדויק לציפיותיו של המלך. אולם ל"ותשא חסד לפניו" משמעות עמוקה, כדברי ראב"ע:

"ותשא חסד – החסד תשא עמה [היא נושאת חסד בקרבה] לא יסור ממנה"⁸.

"ותשא חסד לפניו" – לנגד עיניו. הגי' התוודע לתכונת החסד שבאסתר. באה לפניו. מעולם לא נפגש עם טוב אמיתי וטהור כל כך, רחוק לחלוטין מכל נטיית החצנה והתפארות. הוא קלט שהוא מהותי לאסתר – תמצית כל אישיותה. חפץ ההטבה האידיאלי שקרן ממנה השפיע עליו ביותר. המפגש אֵתה גרם לו להיחשף לכוח נתינה הקיים בו עצמו, רצון להטיב עמה – "לתת לה", "לתת לה" עד בלי די. המפגש עם אישיותה הענוותנית של אסתר רבת החסד וההשפעה שכנע את הגי' באופן חד-משמעי שהיא המלכה, ועל כן:

א. "ויבהל את תמרוקיה ואת מנותיה לתת לה" – בזריזות עצומה כדי שמייד תחל בספירת י"ב חודש לתמרוקים ותוכל לבוא אל המלך כמה שיותר מהר⁹.

ב. "ואת שבע הנערות הראיות לתת לה מבית המלך" – כשם שלאחשורוש יש "נערי המלך משרתיו" אף למלכה כן, והגי' נותן לאסתר נערות לשמשה כאילו היא כבר המלכה בפועל.

אומר המלבי"ם:

"כי המלכה היו לה שבע נערות לשמשה,

וזו אף שלא מלכה עדיין נתן לה שבע הנערות

⁷ בפסוק ג.

⁸ ראב"ע לפסוק ט.

⁹ עיין מלבי"ם לפסוק ט.

הראויות לתת לה אחר כך בעת שתמלוך

כי לא נסתפק [לא היה לו ספק] במלכותה¹⁰.

הגי קולט את תוכן חייה המיוחד של אסתר ולכן מקפיד לבחור עבורה נערות מיוחדות הראויות לה ומתאימות לסגנונה העדין והאצילי. תוספת ה"א הידיעה בביטוי "הנערות הראויות" רומזת שהנערות הגיעו לבית המלך מבעוד מועד בתזמון אלוקי כדי להיות מצע טהור לקליטת אסתר בבית המלך, כדברי האלשיך הקדוש:

"אומרו הנערות בה"א הידיעה... אך הוא כי הפליא הוא יתברך חסדו לה

שמכל בית המלך לא ניתנו לה רק הנערות הראויות לתת לה

אשר תוכל בהן להתנהג כדת משה וישראל ויהיה לָבָן עמה לעשות כן

ולא תהיינה מורת רוח לגלות כי בדת המלך געלה נפשה"¹¹.

ככל הנראה נערות אלו היו יהודיות שהגיעו לבית המלך בפקודה מזה זמן, והן דאגו לאסתר לסביבה תומכת ולתנאים מתאימים כדי שתוכל להמשיך לקיים בסתר את מצוות התורה ולא להיכשל במאכלות אסורים וכדומה.

"וישנה" – הגי העניק לאסתר ונערותיה יחס שונה מכולן:

אומר המלבי"ם:

"וישנה – ...וזה כולל שני דברים:

א. שנתן להם החדרים היותר טובים ומרווחים,

ב. שנתן להם מטוב המאכלים וכדומה"¹².

אולם הפלא ופלא, שינוי היחס אליהן לא יצר קנאה, שנאה וצרות עין כלפיהן מצד הנשים האחרות. להפך, בית הנשים התרומם לשמוח ביחס המיוחד שניתן לאסתר. מניין?

אילו היה כתוב: 'וישנה ואת נערותיה לטוב בבית הנשים', היה מובן שבבית הנשים הפגין הגי כלפיה וכלפי נערותיה יחס שונה לטובה. אולם העדר הבי"ת "לטוב בית הנשים" מרמז שהשינוי

¹⁰ ש.ס.

¹¹ אלשיך לפסוק ט.

¹² מלבי"ם ש.ס.

עשה טוב לבית הנשים. המפגש של הנשים עם הממד הטהור והאידיאלי באישיותה של אסתר גרם להן לשמוח בה ולרצות בטובתה.

”לדעת את שלום אסתר”

במשך שנה שלמה התהלך מרדכי ”בכל יום ויום” ”לפני חצר בית הנשים” כדי ”לדעת את שלום אסתר ומה יעשה בה” – המגילה לא אמרה שמרדכי התעניין רק במה שנעשה בה אלא גם רצה ’לדעת את שלומה’. אילו תוכן ידיעת שלומה היה לדעת מה קורה אֶתה, די היה לומר ’לדעת מה יעשה בה’. יתר על כן, מרדכי לא רצה ’לשאול בשלום אסתר’ או ’לדרוש את שלומה’ אלא דווקא ’לדעת’ אותה.

”לדעת את שלום אסתר” – ידיעה מלשון חיבור, כאמור ”והאדם ידע את חוה אשתו”¹³. מובן הפסוק הוא אפוא להתאחד עם שלומה – עם שלמותה ההולכת ויוצאת לפועל בסתר דרך כל מה שקורה אֶתה בחצר בית הנשים. מרדכי עמל עמל מוסרי ואמוני גדול ונורא לראות כיצד שלמות חייה של אסתר הולכת וצומחת דרך מבואותיה האפלים ביותר של הגלות ודרך כל אשר ”יעשה בה” שם. הוא רואה במצב שבו היא נתונה תשקיף למצב האומה בכללה. באמצעותו הוא מאבחן את שלמותה הפנימית של האומה ההולכת ומתגבשת במעמיקה, בתוך סיבוכי החיים ובעומק השקיעה בגלות.

וכך מובא בחז”ל:

”אמר לו הקב”ה [למרדכי]:

אתה דרשת שלום נפש אחת – ’לדעת את שלום אסתר’

חיך שסופך לדרוש אומה שלמה.

הה”ד ’דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו”¹⁴.

בדרישת שלומה של אסתר הייתה מקופלת דרישת שלמותה של האומה כולה, העמקת חקר בעומק מדרגתה ובסגולותיה האלוקיות במגמה לעוררן ולהביאן לידי גילוי.

”ובכל יום ויום מרדכי מתהלך” – כאשר אדם הולך, הוא מתקדם לעבר יעד מסוים שהגדיר לעצמו. אולם התהלכות היא אנה ואנה בלי מטרה, כדברי המהר”ל:

”היה מתהלך כמו האדם שהוא הולך דרך טיול

¹³ בראשית ד א.

¹⁴ אסתר רבה ו ח.

לא לעשות דבר רק שהוא הולך דרך טיול

אם אחר צריך לו ימצא אותו¹⁵.

בהתהלכותו מרדכי אינו מציב לעצמו מטרות מוגדרות. הוא נמצא לפני חצר בית הנשים כדי להיות שם: קשוב למהלך הפנימי שבלקייחת אסתר. הוא חווה את המצב כפי שהוא ולא מנסה לשנותו או להילחם נגדו. הוא מזמין את עצמו להיות עבד גמור למהלך האלוקי המתגבש במציאות דרך חטיפתה של אסתר במגמה להוציאו אל הפועל. בכל יום ויום הוא מגיע למרכז ההתרחשויות הגורליות ונמצא שם כל כולו בתוך המציאות המסובכת הזו, שומע אותה ולומד את המתרחש בפנימיותה.

במשך שלוש מאות שישים וחמישה ימים היה מרדכי מתהלך **בכל יום ויום** בעקשנות ובהתמדה ולומד לדעת את שלום אסתר – את שלמותה של האומה הנרקמת בדרכים הנפתלות של החיים. כל זאת מתוך הכרה ודאית ששום יום אינו מיותר ואינו חסר משמעות, אלא בכל יום ויום ממש מתחוללת באטיות ובהדרגתיות המהפכה הפנימית בנפש האומה עד שתתפרץ בבוא העת במלוא עוזה ותפארתה.

¹⁵ אור חדש עמ' קיז-קיח.